

PÆDAGOGIK OG ÆSTETIK

Tekst: **Sandy Elbæk, Gæsteredaktør
Pædagoguddannelsen, UCN**

Forord

Dette temanummer af UCN Perspektiv sætter fokus på den æstetiske dimensions betydning i det pædagogiske arbejde. Det sker gennem en række artikler, der med hver sin unikke vinkel belyser den nyeste viden om og konkrete erfaringer med at arbejde æstetisk i det pædagogiske felt.

I dag er den pædagogiske debat såvel i forskerkredse som i pædagogisk praksis optaget af at definere begreber som æstetisk praksis, æstetiske udtryksformer og æstetiske læreprocesser. Ligeledes er der fokus på at få afklaret forholdet mellem kultur, æstetik og leg. Debatten bærer til tider præg af, at æstetikbegrebet kan forekomme diffust og især vanskeligt at tænke ind i en pædagogisk didaktik. Dette hænger antageligt sammen med den omstændighed, at æstetikens historie går hånd i hånd med historiske og kulturelle forandringsprocesser, og at disse har været under indflydelse af forskellige videnskabers løbende bidrag til diskussionen. Som børnekulturforsker Beth Juncker pointerer, er det f.eks. ikke muligt at diskutere børns forhold til æstetisk virksomhed uden at forholde sig bevidst til kulturbegrebet (Juncker, 2006, s. 155-156).

Ordet æstetik stammer fra det oldgræske ord *aisthetikos*, som står for sansning, følelse og fornemmelse (Johansen & Morsing, 2013, s.10). Oprindeligt refererer æstetikbegrebet

til det, som kan erkendes gennem sanserne, mens det historisk først senere forbindes med "det skønne" og med kunst. Kunst betragtes i brede kredse som en tilgang til erkendelse, men den enkeltes udbytte af at udfolde sig kreativt har der ikke tidligere været fokus på som andet end et udviklingspsykologisk projekt eller som adgang til at forstå det etablerede kulturliv gennem analyser og forklaringer i stedet for gennem sanserne. Således opstår der et skel mellem kunsten/kunstnerne og almindelige mennesker, som bliver brugere af og publikum til kunsten (Drotner, 2011, s. 198).

Det æstetiske kulturbegreb udfordres imidlertid i 1800 tallet af en ny og moderniseret kulturforståelse, der historisk fører os tilbage til den oprindelige forståelse af menneskets medfødte sanselighed, som vi møder den, før æstetikken blev forbundet med kunsten. Med den antropologiske kulturoptik ses alle mennesker som kulturindivider, og kultur og æstetik er noget, der udspiller sig i alle livsdimensioner. Her opstår forståelsen af æstetik som det enkelte menneskes erkendelse gennem sansebaserede processer, der danner baggrund for individets forståelse af sig selv, verden og sig selv i verden.

Det er denne kulturforståelse, som ligger til grund for det nye børnekulturbegreb, hvor barnet ses som et socialt handlende, kulturelt skabende og aktivt forbrugende subjekt. Der er tale om et paradigmeskift fra en traditionel forståelse af barnet som et formbart

objekt, hvor kultur og æstetik formidles i en voksentilrettelagt kontekst, til en ny forståelse af barnet som et kompetent subjekt, hvis egne forståelser, aktiviteter og handlen skal respekteres. I det nye paradigme sidestilles børns leg og symbolske udtryksformer med kultur og æstetik. Legen ses i den forbindelse som en sanselig-æstetisk tilgang til livet, som giver anledning til eksperimenter, erkendelser og styrkelse af kompetencer.

Den positive udfordring i spørgsmålet om pædagogik og æstetik er at få defineret, implementeret og operationaliseret et æstetikbegreb, der er meningsfuldt og brugbart i det aktuelle pædagogiske arbejdsfelt og de uddannelser, som relaterer sig til det. De foreliggende artikler udgør ikke svar på, hvordan der skal eller bør arbejdes med den æstetiske dimension. Artiklerne udgør alene bud på, hvordan de enkelte forfattere i meget forskellige pædagogiske kontekster har udfordret sig selv og andre i det æstetiske felt. Dermed kan artiklerne forhåbentligt inspirere til fortsat diskussion og udvikling af den æstetiske dimension i det pædagogiske arbejdsfelt og måske endda direkte danne afsæt for lignende tiltag.

TEMA

Introduktion til artiklerne

TRE KULTURER
MED ÉT SMÆK

Felicias Bech Lillelunds artikel "Tre kulturer med ét smæk" tager afsæt i et kulturprojekt, hvor fokus har været at undersøge æstetiske læreprocessers betydning for udvikling af livsduelighed hos børn. Med livsduelighed forstås med reference til Linder (2015) barnets evne til at navigere i livet. Hensigten med kulturprojektet har været at skabe kulturel interaktion mellem den etablerede kulturverden og dens kulturelle formsprog og de deltagende børns egne æstetiske formsprog og erfaringer. Kulturprojektet blev afviklet i et samarbejde mellem en række kulturinstitutioner i Vendsyssel, et par udøvende kunstnere, en børnehave, en 5. klasse og pædagoguddannelsen i Hjørring. Artiklen belyser den særlige betydning, det tværprofessionelle samarbejde fik for børnenes møde med den etablerede kunst og kultur, og især kunstnernes særlige forudsætninger for gennem anvendelse af kulturelle formsprog at skabe rammer for børnenes egne æstetiske eksperimenter og erkendelser. I et pædagogisk perspektiv er artiklen interessant ved – på baggrund af Linders forståelse af begrebet livsduelighed – at konstatere, at barnets mulighed for at opnå ny læring og erkendelse gennem æstetisk virksomhed afhænger af, at barnet i den æstetiske proces oplever trivsel og rum for udfoldelse af tanker og følelser.

AT SKABE GODE
STEDER SAMMEN
– STEDSSPECIFIKT
ARBEJDE SOM EN
DEL AF PÆDAGOGISK
FORSKNING

Dette er temaet for Hanne Kusks artikel, som redegør for et pædagogisk projekt, hvor en gruppe pædagogstuderende i samarbejde med beboere på et bosted skaber et konkret værested/fristed i et tidligere udhus i tilknytning til institutionen. Projektet indgår som en del af FOU-projektet "Et fint sted at være". Dette projekt har fokus på, hvad steds-specifikt kunstpædagogisk arbejde kan være, og om det er relevant i en nutidig pædagogisk praksis inden for de tre specialiseringer på pædagoguddannelsen. Frembringelsen af stedet og aktiviteten på stedet beskrives som en kollektiv æstetisk læreproces, idet de studerende skaber en æstetisk ramme, der muliggør realisering af og udveksling i relationer. Samarbejdet mellem de involverede bliver afgørende for den betydning, som stedet efterfølgende tillægges som en ramme for det relationelle. I den forbindelse fremhæves det som afgørende, at det kunstpædagogiske arbejde med udgangspunkt i det stedsspecifikke har givet anledning til at arbejde med begreberne borgerinddragelse, medborgerskab og samskabelse: De studerende har erfaret, at deres rammesætning og facilitering af æstetiske undersøgelser sammen med borgergruppen har haft stor betydning for proces og produkt. Artiklen påpeger derfor, at projektet åbner for en diskussion af, hvilke kvalifikationer en moderne pædagog skal besidde for at udvikle og forandre det pædagogiske arbejde, herunder at inddrage borgere i forandringsprocesser.

NÅR SPROGET GIVER
MENING I PRAKSIS

Med titlen "Når sproget giver mening i praksis" formidler Kasper Moes Drevsholt resultatet af et aktionsforskningsprojekt med fokus på effekten af en pædagogisk-æstetisk tilgang til sprogarbejdet i dagtilbud. Projektets udgangspunkt har været Sprogfitness, et samarbejde mellem Aalborg Bibliotekerne og pædagoguddannelsen ved UCN. Sprogfitness henvender sig især til de 5-7 årige og er en årlig sproglegedag, der kombinerer sprog, leg og

bevægelse. På baggrund af spørgsmålet: Hvordan kan æstetiske udtryksformer bidrage til øget fokus på og optimering af sprogarbejdet i dagtilbud?, flyttes fokus i artiklen fra barnet til pædagogen og dennes rolle i sprogarbejdet. Med udgangspunkt i Sprogfitnesslegene undersøges effekten af en æstetisk tilgang i forhold til pædagogens oplevelse af sprogarbejdet og betydningen heraf i forhold til kvalificering af sproglige praksisformer i dagtilbud. Undersøgelsen foregår i tæt samarbejde med pædagogstuderende og med pædagoger, hvis praksis der forskes i. Resultaterne peger på, at den pædagogisk-æstetiske tilgang kan være med til at synliggøre og optimere allerede eksisterende pædagogiske redskaber og bidrage til en mere ressourceorienteret tilgang til sprogarbejdet med barnet.

ÆSTETIK OG
PORTFOLIO
– NÅR PORTFOLIO
BLIVER SYNLIG
PÅ VÆGGEN

Kirsten Hyldahl, Pernille Sams og Karen Stine Egelund præsenterer i artiklen "Æstetik og portfolio – når portfolio bliver synlig på væggen" resultatet af udviklingsprojektet "Portfolio og æstetik" på pædagoguddannelsen i Hjørring. Baggrunden for projektet er de nye bekendtgørelseskrav fra 2014 om aflevering af en præsentationsfolio som en del af prøvegrundlaget ved flere eksamener på pædagoguddannelsen. Den nye eksamensform lægger op til, at de studerende gennem uddannelsen fastholder og dokumenterer deres læring i en læringsportfolio. Da det desuden er et krav, at præsentationsportfolien skal indeholde et eller flere produkttyper, f.eks. billedmateriale, film og lyd, peger artiklen på nødvendigheden af at udvikle en metode, der understøtter udviklingen af de studerendes æstetiske processer og formsprog. Projektet har derfor til

formål at stilladsere og fastholde de studerendes læreprocesser gennem æstetiske formsprog i udviklingen og implementeringen af portfolio i studieaktiviteter på pædagoguddannelsen. I projektet arbejder de studerende således med at organisere deres portfolio på en væg, der giver mulighed for at arbejde med det diskursive såvel som det æstetiske formsprog som afsæt for refleksion over egne læreprocesser og pædagogisk praksis. På baggrund af projektets datamateriale præsenteres, hvordan vægportfolio-metoden kan understøtte og fastholde de studerendes læreprocesser. Det påpeges ligeledes, at arbejdet med vægportfolio kan kvalificere udviklingen af den studerendes professionsidentitet i forhold til at blive i stand til at skabe rammer for æstetiske miljøer i praksis med fokus på den enkelte og fællesskabets læring, trivsel og udvikling.

faglighed i skoleregi. Hensigten er at udvikle en tydelig fagforskel i henholdsvis lærer- og pædagogprofessionen med henblik på at styrke samarbejdet. På baggrund af undersøgelser i praksis i form af bl.a. interviews med lærere og pædagoger, iagttagelser af situationer fra samarbejdet i klasserummet samt oplæg og praktiske øvelser i pædagogisk improvisation (dans) redegør artiklen for, hvordan de deltagende lærere og pædagoger undervejs i processen finder ind til en fælles forståelse af begrebet pædagogisk improvisation. Artiklen konstaterer, at der i styrkelsen af lærer- og pædagog-samarbejdet er behov for mere dialog (en debatkultur) om forskel i faglighed pædagog og lærer imellem. Desuden må pædagoger og lærere udvikle handlingskulturer – såvel i praksis som i uddannelsesregi – hvor vi debatterer på baggrund af en praksis, vi har synliggjort for hinanden.

gennem den professionsidentitet, der er en konsekvens af de seneste paradigmer om børns kultur og barnets perspektiv: I disse paradigmer fremstår det æstetiske aspekt som grundlæggende for børns oplevelse af deltagelse og mening. På baggrund af analyse af empiri fra undersøgelsen i de deltagende daginstitutioner kan det konstateres, at når læreprocesser foregår på børnenes præmisser og imødekommer den enkeltes behov og perspektiv, vil oplevelsen af mening og engagement ideelt set være høj. Artiklen rejser i den forbindelse spørgsmålet om pædagogens betydning i forhold til at rammesætte et undersøgende, inviterende og inkluderende æstetisk børnemiljø.

God læselyst.

Sandy Elbæk
Gæsteredaktør

PÆDAGOGISK IMPROVISATION

Sarah Palle Leegaard og Dorthe Riis Kristensen indleder deres artikel "Pædagogisk improvisation" med at konstatere, at "begrebet pædagogisk improvisation er en definition på pædagogens grundlæggende faglighed på højde med det at trække vejret". Når vi trækker vejret ind, tager vi dét til os, som sker omkring os, og når vi puster ud, giver vi noget til omgivelserne. Der er tale om en essentiel tilstedeværelse, der sidestilles med den empatiske relation, som er grundlæggende for at kunne indgå i en professionel relation i praksis og tage ansvar for at skabe udviklingsrum for andre. Begrebet pædagogisk improvisation er udviklet i forbindelse med et forskningsprojekt, hvor Sarah Palle Leegaard og Dorthe Riis Kristensen har fokus på det, de betegner som pædagogens upåagtede

INKLUSION GENNEM ÆSTETISKE LÆREPROCESSER

I Anja Kirkeby og Sandy Elbæks artikel "Inklusion gennem æstetiske processer" introduceres den æstetiske dimension gennem spørgsmålet om, hvorvidt der kan registreres en sammenhæng mellem inklusion og æstetiske læreprocesser i dagtilbud. Artiklen er skrevet på baggrund af et forsøgs- og udviklingsprojekt, der blev gennemført i perioden 2014-2016 med det formål at undersøge, hvorvidt æstetiske processer organiseret i projektforbud, der tager udgangspunkt i temaer, som optager mindre grupper af børn, kan have en inkluderende effekt. Artiklen diskuterer, hvordan definitionen af begrebet inklusion er altafgørende for, om man kan etablere en reelt inkluderende praksis. Her forklares inklusion

Litteraturliste

- Drotner, K. (2011). Kultur, begreber, analyse, praksis. I: Sørensen, M. (red.), Dansk, kultur og kommunikation: et pædagogisk perspektiv. København: Akademisk Forlag.
- Johansen, M.B. & Morsing, M. (2013). Kampen om det æstetiske udtryks dominans. BUKS (57), s. 7-23.
- Juncker, B. (2006). Om processen: det æstetiskes betydning i børns kultur. København: Akademisk Forlag.
- Linder, A. (red.) (2015): Livsduelighedens pædagogik. Frederikshavn: Dafolo.